

Cartea electronică

Dr. ELENA TÎRZIMAN
Biblioteca Națională a României

Résumé

Le livre électronique

Un livre électronique, livrel ou livre numérique désigne le document électronique qui possède une structure générique clairement défini, dont le contenu numérique ne peut être soumis à des modifications ultérieures et peut être accessibles via le navigateur, ou via une nouvelle application.

Le canal informationnel qui facilite et diversifie la production et l'usage du livre électronique est structuré selon l'auteur, le responsable intellectuel de la ressource informationnelle; l'éditeur en charge de la production physique et de la diffusion des ressources informationnelles; le libraire intervient alors comme un intermédiaire; le bibliothécaire assure la conservation et la préservation de tout type de ressources informationnelles, aussi bien il assure l'accès autorisé au contenu des documents, produits et services d'information; l'utilisateur, le bénéficiaire de la ressource informationnelle.

Une toute série d'aspects sont liés au livre électronique: les aspects techniques concernant les supports de lecture (technologies d'écran et fonctionnalités associées); les aspects juridiques pour les questions relatives au respect du droit d'auteur et droits voisins; les aspects économiques d'un livre numérique selon les objectifs poursuivis; de plus, les aspects socio-culturels qui y sont liés (catégorie d'utilisateurs pour ce type de produit).

Mots clefs: Livre numérique, auteur, éditeur, libraire, bibliothécaire, usager, technologies informatique, législation.

În literatura de specialitate remarcăm o anumită ambiguitate în definierea „cărții electronice” sau a „cărții digitale.” Conceptul de *carte digitală* nu și-a fixat încă deplin conținutul semantic. Alain Cordier afirmă că, pentru a defini „cartea digitală,” trebuie să fie avute în vedere două concepte tehnologice diferite:¹

- conceptul de *carte*, desemnând un obiect fizic bine identificat, în trei dimensiuni, rezultat al unor operații de fabricație și cu un conținut fixat definitiv fără posibilitate de actualizare sau modificare;

---

¹ *Rapport de la Comision de réflexion sur Le livre numérique* [on-line] mai 1999, 229 p. Disponibil pe Internet: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/99400112/index.shtml> - accesat 19 aprilie 2011.

- conceptul de *digital*, desemnând un ansamblu de tehnologii care transformă un semnal analog în semnal digital și care implică folosirea calculatorului.

Conceptul de carte electronică sau carte digitală rămâne ambiguu fie pentru că, în accepțiunea obișnuită, cartea rămâne un suport pentru un text și are o anumită structură prestabilită și consacrată,² fie pentru că se referă la conținut, dematerializat, destructurat, disponibil online și atunci conceptul se asimilează conceptului mult mai larg de document digital.³ Bertrand Calenge, constatând folosirea abuzivă a termenului de carte electronică pentru toate formele de digitizare de text și imagine, propune limitarea utilizării termenului la dispozitivele tehnice portabile de lectură care folosesc date digitale, cartea electronică fiind astfel percepută ca un real substitut al cărții tipărite.⁴

Și totuși, chiar dacă conceptul rămâne ambiguu, în accepțiunea obișnuită considerăm carte electronică sau carte digitală acel document electronic, cu o structură generică clar definită, cu un conținut digital înghețat, care nu mai poate fi modificat și care poate fi accesat prin aplicația informatică asociată fie că este pe un suport portabil sau accesibil online.

1. Canalul informațional autor - utilizator. Actori implicați

Procesele de digitalizare, dezvoltarea lor extraordinară modifică canalul informațional între autor și cititor. În mod normal, când vorbim de un canal informațional avem în vedere următoarele componente: **autorul**, responsabilul intelectual al resursei informaționale, cel care concepe acea resursă informațională; **editorul**, responsabil de producerea fizică a resursei

---

² Jean-Gabriel Ganascia, *Le livre électronique: réflexion de prospective* [on-line], Paris, CNRS, 2000. Disponibil pe Internet: <http://www-apa.lip6.fr/GIS.COGNITION/livr1.html> - accesat 19 aprilie 2011.

³ Dominique Arot, *Table ronde sur le livre électronique organisée par l'enssib. Salon du livre - 20 mars 2000. Intervention* [on-line]. Conseil supérieur des bibliothèques, mars 2000. Communications, articles et études. Disponibil pe Internet: <http://enssibal.enssib.fr/autres-sites/csb/csb-interventions/csb-ebook.html> - accesat 19 aprilie 2011.

⁴ Bertrand Calenge, *Doc Forum. Les saviors en questions* [on-line] Bulletin des Bibliothèques de France, nr. 3, 2000, p. 109-112. Disponibil pe Internet: <http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2000/03/document.xsp?id=bbf-2000-03-0109-002/2000/03/fam-tourhorizon/tourhorizon&statutMaitre=non & statutFils=non> - accesat 19 aprilie 2011.

informaționale și de difuzarea directă sau indirectă a acesteia; **librarul**, intermediar în difuzarea resursei informaționale; **bibliotecarul**, asigură conservarea și prezervarea resursei informaționale precum și un acces intermediat autorizat și competent la documentul propriu-zis și/sau produse și servicii de informare; **utilizatorul**, beneficiarul resursei informaționale.

Schematic, canalul informațional poate fi reprezentat astfel:

Autor → Editor → Librar → Bibliotecar → Utilizator

În „**spațiul**” autorului întâlnim procesul de construcție a informației.

Construcția reprezintă rezultatul al unui proces intern de lucru, un proces intelectual și tehnologic în urma căruia rezultă un produs de informare și documentare adecvat unei nevoi precise de informare.

Factorii care influențează construcția și achiziția resurselor informaționale și documentare:

- *Nivelul general de dezvoltare științifică, economică, socială, culturală etc. al societății*
- *Politicile instituționale și sectoriale*
- *Resursele materiale, financiare și tehnologice*
- *Resursele umane și factorul intelectual*
- *Factori locali și conjuncturali*

Actorii construcției:

- *Comunitățile științifice și profesionale*
- *Instituții științifice și de învățământ*
- *Instituții administrative și alte tipuri de organizații*
- *Indivizi independenți de orice tip de structură organizațională*

Autorul este creatorul unui produs intelectual care poate fi ficțiune, literatură științifică, tehnică, profesională. Forme de exprimare electronică sunt considerate a fi în literatura de specialitate: literatura digitală sau cyberliteratură; site-uri literare, blog-ul, comunitățile virtuale. Creația digitală a unui autor sau cartea sa digitală poate avea caracteristici diferite în funcție de modalitatea tehnică de realizare, precum și de modalitatea de difuzare. Poate fi o prezentare identică cu forma tipărită; poate fi prezentare hypertextuală; integrare de resurse heterogene (text, imagini, video, multimedia) într-o interfață unitară. Se poate vorbi de roman multimedia, hyperroman, nuvelă hypertext, foileton

hypermedia, mail-roman.⁵ Autorul unui produs intelectual poate să-și difuzeze rezultatul parțial sau final pe un site propriu - site de autor; poate participa la realizarea de site-uri colective⁶ sau comunitatea științifică alege să publice rezultatele cu ajutorul unui editor.

Dincolo de activitatea intelectuală interioară personală, schimbarea suporturilor de înregistrare și difuzare a informațiilor, noile tehnologii de scriere, citire și comunicare a acestora modifică procesul de producție științifică. Internetul determină modificări ale activităților științifice atât în faza construcției de informație, cât și în faza de difuzare, de prezentare publică a rezultatelor activităților de cercetare. Datorită posibilităților de comunicare și de realizare de activități comune la distanță prin intermediul rețelilor, comunitățile științifice funcționează ca niște comunități virtuale. Rămâne totuși prin multe caracteristici o literatură experimentală din perspectiva formelor de exprimare

Digitalizarea a produs mutații rapide și deosebit de importante în „spațiul” editorului. Meseria de editor s-a schimbat aproape în întregime. Editorii în mediul electronic își asumă difuzarea și vânzarea din ce în ce mai mult în detrimentul librarilor.

În mai puțin de zece ani, editorii din domeniul științific și tehnic au trecut aproape în întregime de la modul de lucru și suportul tradițional la

---

⁵ Marie Lebert, *Une courte histoire de l'ebook* [on-line] NEF, Université de Toronto, 2009. 118 p. Disponibil pe Internet: <http://www.etudes-francaises.net/dossiers/ebookFR.pdf> - accesat 19 aprilie 2011.

⁶ Wiki sau site-urile contributive și cooperative de scriere on-line. Un wiki este un site web formatat în modul de a accepta contribuții ale utilizatorilor identificați sau nu, în funcție de un format ales. Fiecare poate adăuga un text, o imagine sau poate modifica ceea ce este deja în site. Creatorul site-ului wiki poate configura arhivarea paginilor modificate și deci poate păstra toate acțiunile realizate pe serverul pe care se află acel site (poate păstra toate variantele intermediare). Anumite site-uri autorizează consultarea tuturor modificărilor suportate de un document de la forma sa inițială. Principiul utilizat este următorul: orice scriitor poate modifica ceea ce a fost scris, cu restricția de a permite modificarea propriilor sale înscrisuri. Pentru mai multe informații vezi: Evelyne Broudoux, *Outils informatique d'écriture et de lecture: nouvelles conditions au „devenir auteur”* [on-line]. Communication donnée le 26 septembre 2002 au Colloque d' Ecritures en ligne: pratiques et communautés, Rennes2. Disponibil pe Internet: http://archivesic.ccsd.cnrs.fr/docs/00/06/23/20/TXT/sic_00000796.txt - accesat 19 aprilie 2011.

modul de lucru și suportul digital. Mai mult, alături de editurile consacrate, instituții de cercetare, comunități științifice (în special din rațiuni de cost și rapiditate) preiau rolul de editor, publicându-și în formă electronică rezultatele activităților de cercetare. *Publicarea în regie proprie* a rezultatelor reprezintă și o modalitate de a eluda o bună parte din complicațiile unui proces editorial. Un raport intern de cercetare nu este supus evaluării unui comitet științific; nu reprezintă forma finală de publicare a unor rezultate de cercetare. Rolul unui asemenea raport este de a aduce în discuție anumite rezultate intermediare de cercetare, de a face evaluări parțiale, de a corecta erori, de a lansa noi piste de cercetare. Difuzarea rapoartelor de cercetare sub formă electronică reprezintă astăzi o practică care s-a generalizat.⁷

Prestigiul instituțiilor este un criteriu important de evaluare a publicațiilor, marile institute de cercetare publicându-și rezultatele și realizând adevărate colecții virtuale. Site-urile web ale unor asemenea institute sunt foarte vizitate. Atunci apare normală întrebarea: de ce s-ar apela la un editor când institutul își poate face publice propriile rezultate? Pentru că marile edituri asigură platformele de editare; au o importantă componentă non-comercială cu rol de marketing, integrează publicitate; integrează în colecții și baze de date resurse de la diferiți furnizori de conținut; gestionează și asigură circuitul științific de la creare, validare, comunicare, preservare; realizează activități de editare complexe care ar fi costisitoare în regie proprie și nici nu ar avea eficiența scontată. Dezavantajul autoeditării: validarea și comunicarea informației. O lucrare valoroasă, nevalidată de comunitatea științifică sau profesională, se poate pierde în cantitatea imensă de informații din spațiul web.

Marile edituri, deși aparent au trecut printr-o situație de criză, au reușit să se adapteze exigențelor impuse de noile tehnologii ale informării și comunicării. Au înțeles că nu este vorba de o simplă schimbare a suportului ci de o transformare mult mai profundă, care afectează întregul lanț al producerii și comunicării rezultatelor cercetării științifice. Produsele științifice se pot prezenta într-o formă nouă, impun noi exigențe și restricții în utilizare. Prin urmare, marile edituri, adresându-se unui public specializat diversificat, cu posibilități financiare și tehnice diferite, își diversifică la rândul lor oferta. Alături de produsele și serviciile tradiționale, beneficiarii pot solicita și varianta electronică a acestora.

⁷ Vezi serverele marilor universități.

După editor, **librarul** reprezintă al doilea intermediar în canalul informațional între autor și cititor. O discuție asupra influenței TIC în spațiul librarului trebuie să țină cont de următoarele aspecte:

- librăria electronică care vinde on-line documente tipărite în format clasic (avantajul constă în consultarea la domiciliu a informației bibliografice asupra ofertei; posibilitatea de a face comanda on-line, în funcție de prezentarea ofertei, o serie de informații suplimentare).

- librăria electronică care vinde cărți electronice (e-book), care pot fi transmise clientului sub formă de fișier sau CD. Posibilitățile de ofertare și distribuire sunt în funcție de strategia de marketing adoptată: este permisă consultarea gratuită a cuprinsului, a bibliografiei, a rezumatului, a aprecierilor critice, a unui capitol etc. Întâlnim și practica de a comercializa doar on-line documente sau părți de documente. Se vinde versiunea fulltext a unui document sau a unei părți din document (de exemplu articol din revistă; capitol din carte, imagine dintr-un album, o hartă dintr-un atlas etc.). Nu se poate vorbi de expedierea prin poștă, ci de transmiterea versiunii digitale prin Internet (poșta electronică sau descărcare de pe Internet)

Aceasta presupune existența unui acord cu editorii privind realizarea unei baze de date a ofertelor lor de documente digitale și permisiunea acordată de intermediere a vânzării și de difuzare; managementul drepturilor digitale (drepturile de autor și drepturile conexe; drepturile de licență, drepturile de acces, imprimare, împrumut și alte drepturi specifice mediului digital).

Observăm că, în spațiul Internet, câmpul editorului și librarului se intersectează tot mai mult, iar librarul pierde teren în fața editorului, care preferă să-și vândă singur propriile produse.

Avantajul librarului constă în faptul că oferta sa reunește, într-un singur punct de acces, oferta mai multor editori și poate realiza instrumente de informare bibliografică satisfăcând în mare măsură nevoile de informare ale clienților.

Biblioteca, Bibliotecarul reprezintă al treilea intermediar al canalului informațional.

Din punct de vedere a conținutului se observă deja că bibliotecile își mută accentul de la document spre informație și se încearcă să se pună la dispoziția utilizatorului conținutul informațional al aceluși document. Milioane de înregistrări în baze de date; milioane de pagini web aproape îl copleșesc pe utilizatorul obișnuit. Are nevoie de un suport pentru a realiza accesul și, mai ales, selectivitate în condiții de eficiență.

Teoriile și practicile biblioteconomice de organizare, prelucrare, valorificare, evaluare și validare a resurselor informaționale și documentare glisează din spațiul bibliotecii spre mediul electronic. Astfel, experiența profesiilor biblioteconomice, standardele și normele domeniului ajută în tot ce înseamnă tehnologii și proceduri de creare, prelucrare, valorificare, difuzare și administrare a resurselor documentare și informaționale indiferent de ce structură instituțională și indiferent din ce domeniu de activitate este implicată în procesele enumerate.

Modificări importante influențate de TIC se produc și în „**spațiul utilizatorului**.” Integrarea de noi servicii de informare și de comunicare a generat produse și servicii originale, fără nici un fel de echivalent tradițional; s-au dezvoltat noi practici sociale bazate pe noi modalități de folosire a informației. Orice individ poate fi în același timp, datorită TIC, și utilizator și producător de informație, comunicarea nemaifiind strict unidirecțională. Lectura este considerată a fi o co-producție între autor și cititor, primul exprimând structurile sale cognitive, iar celălalt interpretând mesajul cu ajutorul propriilor sale structuri cognitive. Dincolo de dimensiunile sale recunoscute (semiotică, psiho-cognitivă, socială), lectura electronică este afectată de schimbarea suportului și presupune cunoașterea dispozitivelor și instrumentelor informatice utilizate în alegerea unei strategii de lectură. Este necesar să fie cunoscute metodele de producere, prelucrare și regăsire a informației, la care se adaugă metodele și tehnicile de bază pentru controlul și utilizarea informației.

2. Aspecte tehnice

Sunt avute în vedere **formatele de lectură și suportul de lectură**.

Un format de lectură este dependent de un program informatic care permite citirea pe un ecran a textului, dar și alte facilități suplimentare, precum navigarea hypertextuală, căutarea după anumite cuvinte în corpul textului, mărirea caracterelor, sublinierea unor pasaje, adăugarea de note personale, alegerea modului de afișare, afișarea permanentă a sumarului etc. Există sisteme, precum sistemele DRM (Digital Rights Management), care permit gestionarea drepturilor digitale în funcție de cerințele editorilor, permițând, astfel, accesul controlat, din punct de vedere al drepturilor, al cărților digitale.

Sunt utilizate următoarele **formate**:⁸

⁸ Adaptare după Marie Lebert, *op cit.*, p. 73.

PDF-Adobe Reader. Lansat în 1993 de către firma Adobe, este primul software gratuit lansat pe piață care permite citirea documentelor în format PDF (Portable Document Format). Acest soft permite fixarea documentului într-o prezentare dată, pentru a conserva structura, culoarea, imaginea documentului sursă indiferent de platforma utilizată pentru lectură. Documentele PDF sunt o prezență obișnuită pe web, pot fi descărcate, se pot transmite prin email sub formă de fișier atașat iar softul Acrobat Reader este disponibil în mai multe limbi și pentru diverse platforme (Windows, Mac, Linux, Unix). În 2003, Adobe a lansat librăria on-line Digital Media Store cu titluri ale marilor editori și versiuni electronice ale ziarelor și revistelor, în format PDF.⁹

OeB (Open e-Book). Formatele clasice Word, PDF, HTML (Hypertext Markup Language), XML (Extensible Markup Language) au permis la sfârșitul anilor '90 mai multor firme cu activitate editorială să își dezvolte propria aplicație de lectură. Multitudinea acestor aplicații pe piață a pus sub semnul întrebării evoluția cărții electronice și NIST (National Institut of Standards and Technology) din Statele Unite ale Americii are inițiativa de a normaliza conținutul, structura și prezentarea cărților electronice pornind de la un format de bază XML. Apare astfel OeB (Open e-Book). Acest format este un format deschis și gratuit.

LIT-Microsoft Reader. Microsoft Reader este o aplicație realizată pe baza formatului OeB, lansată în 2000, și permite lectura cărților electronice în format LIT (abreviere de la „literatura”). Este utilizat pe platforma Windows.

PRC-Mobipocket Reader. Aplicație de lectură dezvoltată în Franța, permite citirea fișierelor în format PRC (Palm Resource). Este o aplicație gratuită, disponibilă în mai multe limbi și este compatibilă cu orice fel de calculator personal.

PDB-Palm Reader. O altă aplicație apărută pe piața cărții electronice și care a dezvoltat propriul format PDB-Palm database.

BRF (braille). Aplicație care permite convertirea documentelor braille în format digital accesibil pentru persoanele oarbe, braille digital.

DAISY-carte audio. Digital Audio Information System-DAISY, tehnologie digitală care permite convertirea automată a unui document digital în „voce” pentru a asigura lectura. DAISY se bazează pe formatul DTB (Digital Talking Book). DAISY s-a realizat prin definirea unor norme internaționale care au impus, standardizat, condițiile de producție, schimb,

---

⁹ *Ibidem*, p. 74.

utilizare a cărților audiodigitale, organizarea digitizării materialului audio la scară mondială. Consorțiul internațional însărcinat cu asigurarea transferului materialului audio în material digital a urmărit: definirea de norme pentru specificațiile fișierelor, pornind de la cele stabilite de consorțiul W3C; conceperea de software de conversie a sunetului analog în sunet digital, gestiunea conținutului digital rezultat; schimbul de cărți audiodigitale între biblioteci; definirea unei legi internaționale a dreptului de autor și a drepturilor conexe pentru persoanele cu deficiențe vizuale; promovarea normelor DAISY la scară mondială.

Suportul pentru lectură este în principal ecranul unui calculator. Pentru a asigura mobilitatea și un plus de ergonomie în utilizare, au apărut tabletele electronice, calculatoarele portabile de mici dimensiuni, gadgeturile, PDA - Personal Assistant. De asemenea, în ultimul deceniu se vorbește despre hârtia electronică și cerneala electronică, două tehnologii care ar permite imbinarea avantajelor oferite de digital cu avantajele ergonomice oferite de un suport suplă și flexibil asemănător hârtiei.

Tableta electronică¹⁰ pentru lectură este un dispozitiv portabil de dimensiunea unei cărți, cu un ecran, alb- negru sau color. Funcționează pe bază de baterie și în funcție de model, poate avea modem integrat, port USB, conexiune Bluetooth și WiFi pentru conexiune la internet pentru descărcarea de fișiere sau cărți digitale de pe site-urile editurilor sau pentru accesarea de conținut digital. Primele modele au apărut în 1999, în SUA, modelele Rocket e-Book și Softbook Reader. Au urmat Gemstar eBook, Cybook (prima tabletă electronică de lectură europeană, lansată în Franța). Mai mulți producători de electronice, printre care Motorola, Toshiba, Sony și Dell, au prezentat viziunea lor asupra tabletelor electronice. Mare succes al acestor tehnologii se apreciază a fi **iPad**-ul lansat de Apple în anul 2010. În condițiile în care se estimează că Apple a vândut 13 milioane de tablete iPad, bătălia se dă pentru locul doi. Potrivit firmei de cercetare Gartner, este de așteptat ca în 2011 să fie livrate aproximativ 55 de milioane de tablete. Majoritatea dintre ele vor fi tot iPad-uri, însă va rămâne loc și pentru 10-15 milioane de unități produse de rivali. Acum, în încercarea de a doborî supremația Apple și de a câștiga o cotă de piață, rivalii anunță tablete ce conțin diverse elemente care nu se găsesc pe

¹⁰ *Ibidem*, p. 76.

iPad, cum ar fi camere pentru videochat sau abilitatea de a lucra în noile generații de rețele de date 4G¹¹.

Tendința este de a integra aplicațiile de lectură în dispozitive care au și alte funcționalități precum telefoanele, agendele electronice etc., de fapt, dispozitive multifuncționale precum gadgeturile. Companiile de telefoane au fost și sunt foarte interesate de dezvoltarea unor asemenea tehnologii.¹²

Hârtia electronică este considerată a fi destinația finală a evoluțiilor tehnologiilor tabletelor electronice de lectură, adică evoluția spre un ecran subțire, flexibil ca o foaie de hârtie, transportabil, pliabil, reciclabil, cu o rezoluție sunet-imagie acceptabilă și oferind conținutul și facilitățile web-ului. Primele cercetări pe această temă sunt realizate începând cu 2001, de Massachusetts Institute of Technology - MIT. Urmează producătorii japonezi Sony, Panasonic, Canon, care cercetează utilizarea hârtiei electronice pentru conținutul științific.¹³ În prezent, fără a se impune în utilizarea de masă, hârtia electronică rămâne atracția marilor târgurilor de tehnologie digitală ale ultimilor ani.

Asociat hârtiei electronice avem cerneala electronică. **eInk** sau e-cerneala este o tehnologie de producere a unei cerneli electronice inventată de compania americană E-Ink Corporation. Poate fi integrată în diverse folii folosite la producerea ecranelor electronice (displayuri), în special pentru dispozitivele numite în general tablete de lectură.

3. Aspecte juridice

Internetul este perceput ca un spațiu al libertății, un spațiu în care poți găsi documente care ar avea anumite reguli sau norme de comunicare în spațiu tradițional, documente care ar fi prea scumpe în forma originală etc. și, de asemenea, poate fi și un spațiu al „dezvăluirilor”. Această percepție de libertate se datorează în primul rând aspectelor tehnologice și informatice ale rețelei,

---

¹¹ Bogdan Mihai, *Tablete în urmărirea iPad-ului la Consumer Electronics Show* [on-line] Radio România Actualități, 9 ian. 2011. Disponibil pe Internet: http://www.romania-actualitati.ro/tablete_in_urmarirea_ipad_ului_la_consumer_electronics_show-23976 - accesat 19 aprilie 2011.

¹² A se vedea evoluția modelelor și facilităților oferite de Nokia, Motorola, Siemens, Sony Ericsson.

¹³ Dosar fr. Bruno Rives, *Papier électronique, les premières plates-formes japonaises* [on-line]. 17 mar. 2009. Disponibil pe Internet: <http://papierelectronique.blogspot.com/2009/03/papier-electronique-les-premieres.html> - accesat 23 aprilie 2011.

dimensionarea ei la scară mondială, apoi varietății conținutului, interactivității, o altă relaționare spațiu-timp. Diversificarea formelor de prezentare și comunicare a unui conținut digital, bulversarea canalului informațional autor-utilizator final au făcut ca aspectele juridice, etice și morale care însoțesc informația să fie greu de controlat și de respectat în mediul internet. Inexistența, ignorarea, nerespectarea în totalitate a normelor juridice privind drepturile de autor, drepturile de difuzare și drepturile conexe constituie una din petele întunecate ale Internetului.

Pe de altă parte, aspectele juridice, care sunt de cele mai multe ori o extensie a normelor valabile în contextul tradițional de editare și publicare se dovedesc a fi reale bariere în difuzarea și comunicarea resurselor informaționale. Sunt probleme deosebit de complexe. De exemplu, legislația națională nu poate avea valabilitate asupra mediului internet, care este transnațional. Normele naționale pot fi ușor eludate publicând pe alte site-uri, iar un control tehnic devine o formă de cenzură în Internet.

4. Aspecte economice

Modelul economic care permite realizarea cărților electronice este ariat în funcție de obiectivele avute în vedere pentru difuzarea unui asemenea conținut informațional, precum și de tehnologiile implicate. Se disting: un model economic comercial, al editorilor care privesc cartea digitală ca un produs comercial destinat vânzării și aducător de profit; un model economic de distribuire, diseminare a unui conținut de cercetare, ca o componentă a valorificării cercetării și prin urmare nu primează profitul adus de acest produs informațional; un model economic cultural care presupune utilizarea cărților digitale într-un demers cultural, educațional sau artistic și realizarea lor se face de cele mai multe ori prin sponsorizare sau subvenție.

În realizarea și valorificarea cărților electronice ca produse comerciale, din evoluția pieței cărții, din activitatea editorilor și producătorilor de orice fel, se remarcă mai multe situații: evoluția independentă a cărții electronice față de același conținut difuzat pe un suport tradițional; complementaritatea cărții electronice și a cărții tipărite sau tendința de substituție a cărții electronice față de varianta tipărită. Avantajele hypertextualității, ale căutării în text, alte facilități de lectură determină o preferință pentru cartea electronică.

5. Aspecte socio-culturale

Este vizibil că se poate vorbi de un public al documentului digital, al cărților digitale; un public care a asimilat mediul digital ca un mediu de lucru,

un mediu de formare profesională, de informare-documentare sau de loisir. Mediul digital, privit ca un nou context informațional și de comunicare modifică modele sociale, culturale, psihologice tradiționale.

O altă relaționare spațiu-timp, alte modalități de utilizare a resurselor informaționale, noi tehnologii implicate etc., toate acestea duc la un nou comportament informațional, la o nouă cultură sau, cel puțin, la o nouă formă de manifestare a culturii tradiționale consacrate, în toate aspectele ei.

Cartea electronică reprezintă un produs informațional modern cu multiple facilități de lectură atât pentru activitățile de loisir, cât și pentru cele profesionale și științifice. Dematerializarea textului, independența acestuia față de suportul său face ca documentul digital numit „carte electronică” care are o structură generică clar definită, cu un conținut digital înghețat, care nu mai poate fi modificat și care poate fi accesat prin aplicația informatică asociată, să gliseze spre documentul digital dinamic care permite intervenția utilizatorului în selecția conținutului digital, modificarea, eliminări de text, compilații. Bibliotecile și editurile devin astfel furnizoare de conținut digital sub diferite forme, de la cartea electronică consacrată la articolul dintr-o publicație sau înregistrarea dintr-o bază de date.